

Jurgis DVARIONAS

„SUKURSIM, PADARYSIM!“

VILNIAUS MIESTO SIMFONINIO ORKESTRO 80-MEČIUI

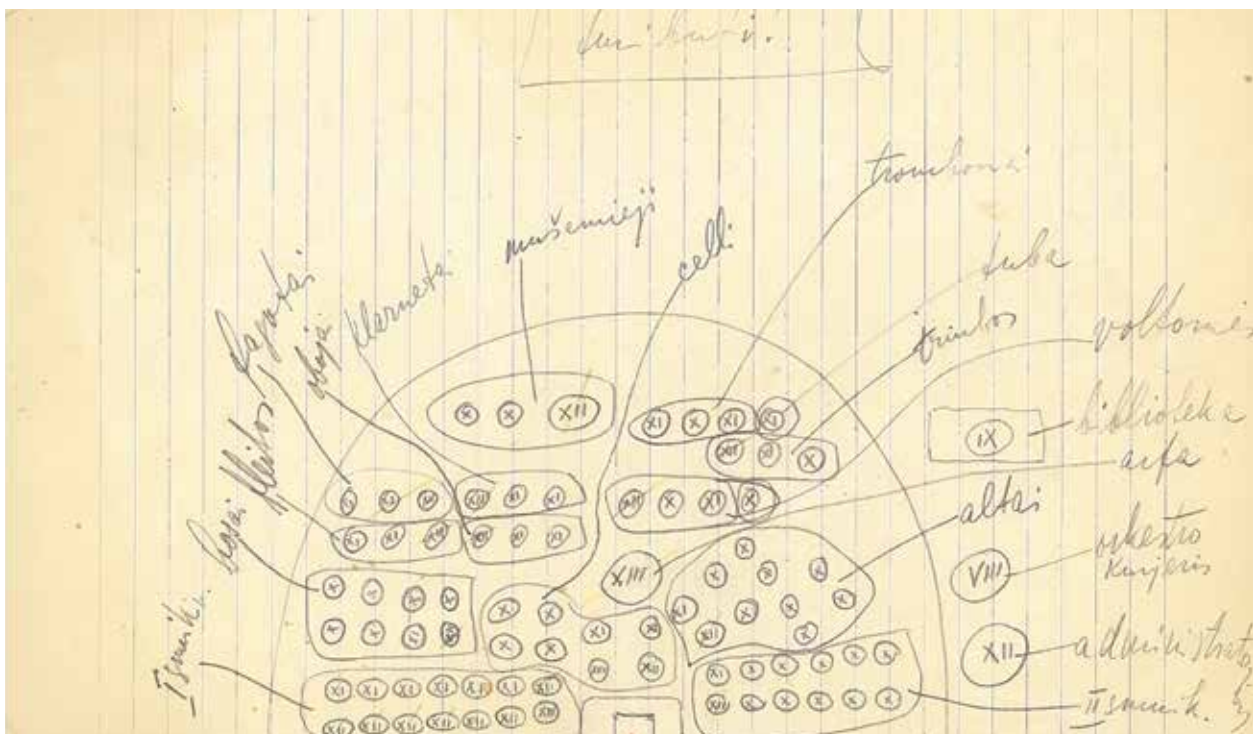
Lietuvai atgavus savo senąją sostinę teko spręsti daugelį užduočių, atitaisyti istorinių aplinkybių nulemtas netektis, prisitaikyti prie aktualių kultūrinių iššūkių. Vieni pirmųjų, pradėjusių šiuos darbus, buvo architektas Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS (1893–1993) ir muzikas Balys DVARIONAS (1904–1972). Jų pastangomis Vilniuje buvo įkurtas miesto simfoninis orkestras, kuris per devynių koncertų sezoną paklojo pamatus muzikiniam, kultūriniam sostinės atgimimui. Vilniaus miesto simfoninio orkestro istoriją primena smuikininkas, pedagogas, muzikos kritikas Jurgis DVARIONAS.

THE 80TH ANNIVERSARY OF THE VILNIUS CITY SYMPHONY ORCHESTRA

After Lithuania regained its old capital, there were a lot of things to sort out, repairing the historical damage and facing the cultural challenges of relevancy. Some of the first people to take up this work were the architect Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS (1893–1993) and the musician Balys DVARIONAS (1904–1972). Thanks to their hard work, Vilnius acquired a municipal symphony orchestra, which, through nine seasons of concerts, laid the foundations for a musical-cultural rebirth in the Lithuanian capital. In a short time, the orchestra became a celebrated phenomenon that had much influence over national cultural life. Jurgis DVARIONAS, a violinist, pedagogue and critic, recalls the history of the Vilnius City Symphony Orchestra.

Kai 1939 metų spalio 27 dieną Vilnius ir Vilniaus kraštas oficialiai grįžo Lietuvon, greta visuotinės euforijos iškilo nemažai sudėtingų politinių ir kultūrinių problemų. Kol buvo narpliojami įvairių institucijų perkėlimo reikalai, kuriama Vilniaus – lietuviškos sostinės vizija, du jau tuo metu spėję išgarsėti kultūrininkai architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalis¹ ir muzikas Balys Dvarionas² darniai tarpusavyje sutarė, kad būtina išvengti paplitusių nesutarimų, tautinio susipriešinimo. Veik du dešimtmečius trukusi lenkų okupacija, o prieš tai carinė priespauda Vilnių pavertė eiliniu provincijos miesteliu. Nors kartais čionai užklysdavo viena ar kita garsenybė, muzikinis koncertinis gyvenimas vyko vis dėlto pernelyg sporadiškai. Šiokio tokio pastovumo įnešdavo tik muzikinių institucijų (Rusų muzikos draugijos, Vilniaus konservatorijos, Žydų muzikos instituto) iniciatyva rengiami koncertai. Aptarinėdami atgautos sostinės kultūrinę padėtį bičiuliai buvo vieningos nuomonės, kad privalu kurti naujais pagrindais grįstą viešąjį meninį gyvenimą. Balys Dvarionas, kuris brenavo Leipzigo Gewandhauso orkestro ir legendinių dirigentų Arthuro Nikischo, Wilhelmo Furtwänglerio atliekamos muzikos skambesyje, aistringai agitavo Vilniuje

Balio Dvariono numatomos simfoninio orkestro sudėties eskizas. Šeimos archyvas

steigti miesto simfoninį orkestrą. Juo labiau, kad muzikantų, tinkamų tokiam darbui, čia būta – tai nemažas būrys Žydų instituto ir Mieczysława Karłowicziaus konservatorijos auklėtinių bei pedagogų ir šiaip Kazimierzo Sztrallio³ kavinėse užsidirbti atvykusių muzikantų.

Prieš metus pasitraukęs iš Kauno radiofono orkestro⁴ (kurį buvo surinkęs, kaip vaizdžiai pasakė Vladas Jakubėnas⁵, „po trupinėlių“) vadovo pareigų, Balys Dvarionas, tuo metu skiepijantis orkestrinio grojimo įgūdžius tiktai Kauno konservatorijos studentams, ilgėjosi pastovaus dirigavimo, svajoto suburti savo simfoninį orkestrą. 1939 metų vasarą puikiai eksterne išlaikyti egzaminai Leipzigo konservatorijoje⁶ ir pelnytas profesionalaus dirigento diplomas suteikė pagrindą tokiems ketinimams, skatino menines ambicijas. Vytautui Landsbergiui-Žemkalniui buvo suprantami bičiulio kūrybiniai užmojai ir priimtina iniciatyva nieko nelaukiant sukurti Vilniuje simfoninį orkestrą. Betgi šiai idėjai įgyvendinti reikėjo nemažai lėšų. O iš kur ir kaip jų gauti, buvo visai neaišku. Tačiau – kaip ne kartą pasakojo architektas – pasipainiojo visai reali proga: „Tų metų lapkrityje buvau paskirtas Vilniaus miesto vyriausiuoju inžinieriumi. Mano žinioje buvo tam tikrų lėšų ‘Bedarbių fonde’. Bedarbius ir badą turėjome žaibiškai likviduoti <...> Jau pirmosiomis dienomis, tikrindamas darbus, aš pastebėjau keletą darbininkų labai nusilpusių, visai negalinčių fiziškai dirbti. Aš priėjau, sustabdžiau, paklausiau iš pradžių lietuviškai, jie nesupranta, tada lenkiškai. Aš sakau: „Matau iš rankų, kad Tamsta niekuomet tokio darbo nebuvai dirbęs“. Jis sako: „Aš smuikininkas, aš pas Sztrallį kavinėj smuikavau, iš to ir gyvenau“. Man pasidarė labai įdomu, pradėjau klausti <...> gal čia daugiau yra smuikininkų ar kitokių?“ O, sako, taip, čia pas mus daug yra visokių, visa grupė, ir fagotai, ir altai, ir smuikai, ir fleitos. Ko tik norit, visokių instrumentų turim. Klausiu: o kur jie? Tai, sako, kaip ir aš, reikia gyventi. <...> Skambinu Dvarionui: „Baly, yra labai geros viltys, turiu 55 muzikantus, visas orkestras. Atvažiuok, ką nors sukursim, ką nors padarysim“⁷.

Po kelių dienų susirinkę visi būsimos kolektyvo nariai jau pabandė ir drauge pamuzikuoti. Tai buvo artimesnė pažintis ir drauge savotiška perklausa, atskleidžianti kiekvieno individualias galimybes ir profesinius gebėjimus. Balio Dvariono, sukaupusio didžiulę patirtį su tik pradedančiais veiklą orkestrais, susitikimas neišgąsdino. Lygio būta įvairaus: meninis išprusimas, profesinė išmana, muzikinis skonis buvo nepaprastai margas. O dar margesnis buvo žmonių būrys. Dvarionas vėliau prisimindavo: „Tai buvo triukšminga minia, kuri šurmuliavo tarsi sugriuvus Pradžios knygoje aprašytam Babelio bokštui. Kiekvienas šūkalojo savo kalba, savo tarme, visai nesistengdamas išgirsti, ką sako kitas. O padėtį apsunkino dar ir tai, kad kai kurie kalbėjo tik lenkiškai, ignoruodami bet kokią kitą kalbą, žydai daugiausia bendravo jidiš, bet puikiai suprasdavo ir rusų kalbą, rusai galėjo tik rusiškai, o negausiai lietuvių grupei reikėjo gerokai pasistengti, kad nepasimestų šioje kalbų maišatyje“. Dvarionas buvo vienintelis, galėjęs su visais susitarti, jei to prirėkdavo, kiekvieno gimtąja kalba. Kita vertus, mokėjimas bendrauti, kantri tolerancija, pagarba kiekvienam orkestrantui bei neginčijamas vadovo muzikinis autoritetas tuoj pat sujungė vi-

Balys Dvarionas ir Vytautas Landsbergis-Žemkalnis.
Apie 1942, Kačerginė. Šeimos archyvas

sus bendram tikslui. Taip palaipsniui augo visus vienijančios kalbos – Didžiosios Muzikos kalbos – supratimas.

Po kelių bendrų repeticijų tapo aišku, kad, intensyviai repetuojant, su kai kuriomis išlygomis, pavyktų tinkamai parengti kūrinius ir būtų galima skelbti apie naujo Vilniaus miesto simfoninio orkestro steigimą. Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, pasiprašęs vizito pas ką tik pradėjusį eiti miesto burmistro pareigas Konstantiną Stašį⁸, pastarajam pristatė šį ambicingą projektą ir, sulaukęs visapusiško pritarimo bei palaikymo, sėdo su Balio Dvarionu aptarinėti pirmojo koncerto programą bei preliminarią premjeros datą. Dirigento manymu, per nepilną mėnesį gal ir pavyktų tinkamai parengti Ludwigo van Beethoveno uvertiūrą „Egmont“, M. K. Čiurlionio simfoninę poemą „Miške“ ir Antonino Dvořáko Penktąją simfoniją. Architektas, norėdamas pabrėžti simboliškas sąsajas su amžiaus pradžioje statytu pirmuoju lietuvišku spektakliu „Birutė“, pasiūlė į atidarymo koncertą solistu pasikviesti Kiprą Petrauską⁹, kuris anuomet jame dainavo, paliekant pastarajam teisę savo nuožiūra pasirinkti arijas. Gavus jo sutikimą, buvo nustatyta koncerto data – sausio 21-oji, ir prasidėjo energingas darbas.

Tais metais žiema Lietuvoje buvo labai atšiauri, ir stipriausias speigas ėmė spausti sausį. Todėl muzikuojama būdavo patalpose prie Bernardinų sodo (dabar Dailės akademija), kuriose pakakdavo kūrenamų krosnių šilumos. O kai mažiau šaldavo – buvusiose *Pohuliankos*, tuomet pervadintos į Vilniaus miesto teatrą (dabar Rusų dramos teatras), patalpose. Darbo planu, repeticijų seka, mokymusi grupėmis, natomis ir visa kita rutina rūpinosi dirigento dešiniąja ranka tapęs orkestro inspektorius Antanas Kasputis¹⁰. Gi visus kitus organizavimo darbus ant savo pečių užsikrovė jaunas žurnalistas, lietuviškos leidyklos Vilniuje „Patria“ įkūrėjas ir savininkas Jonas Lenktaitis¹¹, kuris, prisimindamas anuos laikus, stebėjosi nepaprastu muzikantų entuziazmu. Repetuojama buvo ne vien dėl tų kelių litų ar lašinių gaunamo atlyginimo. Visi buvo laimingi galėdami vėl būti savo įprastoje terpėje ir siekti kaip įmanoma tobulesnio rezultato. Didžiausias krūvis atiteko dirigentui. Dirbdamas su orkestru be jokio atlyginimo, Balys Dvarionas, įterpdamas į intensyvų pedagoginį Kauno konservatorijos grafiką dažnas orkestro repeticijas,

Balys Dvarionas ir Stanisławas Szpinalskis pirmojo koncerto metu. J. Maślińskiego šaržas, publikuotas žurnale „Naujoji Romuva“ ir laikraštyje „Kurier Wileński“. Šeimos archyvas

vos ne kas antrą dieną važinėdavo iš Kauno į sostinę. Tokia intensyvi darbų programa padėjo daugeliui atgauti griežimo įgūdžius, o tai pakylėjo profesinį lygį, brandino darnų muzikavimą. Tų dienų orkestro galimybes nusako incidentas, kai, likus porai dienų iki koncerto, mūsų operos solistas dėl neiškių priežasčių kategoriškai atsisakė dainuoti. Kilus šiočiai tokiai panikai Dvarionas tuoj pat pasiūlė kviešti čia pat gyvenantį Pirmojo Fryderyko Chopino pianistų tarptautinio konkurso laureatą, visame pasaulyje gastroliuojantį lenkų artistą Stanisławą Szpinalskį¹². Šiam mielai sutikus, teko per vieną repeticiją ekspromtu sklandžiai pritarti solisto muzikavimui. Būti tokio įžymaus muziko lygiaverčiu partneriu ir pelnytį jo pagyrimą buvo tikrai nemenkas įvertinimas.

Visi besiklausiusieji tą vakarą Vilniaus miesto simfoninio orkestro vienbalsiai tvirtino koncertą buvus labai gražų. Visiškas anšlagas, tarp publikos – aukšti Lietuvos vyriausybės pareigūnai, diplomatinio korpuso nariai, o svarbiausia – daugiatautės miesto inteligentijos nesibaigiančios ovacijos liudijo, jog tai buvo vilniečių savastį bei muzikinius lūkesčius atliepiantis įvykis. Šį įspūdingą koncertą transliavo Kauno ir Vilniaus radijo stotys. Jis buvo išsamiai aprašytas ir įvertintas įvairiakalbės sostinės spaudos. „Vilniaus balsas“ (I. 25), sveikindamas šią vertingą iniciatyvą, ypatingai išskyrė Antonino Dvořáko simfonijos atlikimą ir stilingą Josepho Haydno interpretaciją. „Gazeta Codzienna“ (I. 26) premjerą apibūdino kaip labai gerą artistų rezultatą, o „Vilner Togblatt“ (I. 26), leidžiamas jidiš kalba, pažymėjo, kad tokio vietinių muzikų atliekamo koncerto lenkų laikais nebuvo, ir išreiškė viltį, kad gera pradžia paskatins ateityje rengti panašius koncertus.

Jau iškilmingo priėmimo metu, kurį artistams ir atakingiems Kauno valdininkams surengė miesto magistratas,

Balys Dvarionas drauge su Vytautu Landsbergiu-Žemkalniu užsitikrino muzikinės iniciatyvos tęsinį. Veikiai dirigentas pateikė išsamų tolesnės raidos planą. Jame suformavo pagrindinius muzikinės veiklos principus, kurių, norint sėkmingai tobulėti, buvo privalu paisyti. Visų pirma tai sąžininga saviruoša, gebėjimas kruopščiai išstudijuoti privalomą kūrinį, produktyvus muzikavimas per bendras repeticijas. Tai ypač aktualu buvo atskiroms pūtikų grupėms, nes ne kažin koks jų išsilavinimas ir kuklus muzikos suvokimas neretai sumenkindavo bendrą atlikimo vaizdą. Ne mažiau svarbi buvo ir pasirenkamo repertuaro strategija. Nors kolektyvas degė noru groti pačius sudėtingiausius simfoninės muzikos opusus, vadovas, jausdamas galimybių ribas, valandų valandas studijavo muzikinę literatūrą, vartė daugelio partitūrų puslapius ieškodamas tinkamiausių kūrinių. Dvarionų namų archyve yra išlikę šimtai būsimų koncertų programų variantų, pažymėtų natų sąsiuvinuose, užrašų knygelėse ar šiaip įvairiose popieriaus lapų nuoplaišose. Ir tikrai viename švarraštyje pagaliau aptinkamos visų likusių aštuonių koncertų programos¹³.

Dar viena Balio Dvariono principinė nuostata – tai lietuviškos muzikos propagavimas. Jau artistinės karjeros pradžioje pianistas savo rečitaliuose visuomet skambindavo M.K. Čiurlionio, Juozo Gruodžio pjeses fortepijonui. Ir šiuose simfoninės muzikos vakaruose toks tradicija tapęs nusistatymas neretai būdavo praturtinamas naujų kūrinių premjermis. Vilniaus miesto simfoniniuose koncertuose greta mūsų muzikos klasikų skambėjo nauji Antano Budriūno¹⁴, Vlodo Jakubėno kūriniai. Nutautintoje sostinėje tai įgavo gerokai gilesnę bei platesnę lietuviškos kultūros pažinties prasmę.

Miesto simfoninio orkestro steigėjams rūpėjo, kad jų iniciatyva neliktų vienkartinio sąspiečiu, o taptų tęstiniu koncertiniu sezonu. Tam nepakako vien gerai groti. Reikėjo telkti klausytojų ratą, skatinti akademinės muzikos plėtrą, kloti europietiškos muzikinės tradicijos pamatus. O greta to – kalnas organizavimo rūpesčių. Pagaliau visa tai apsprendus buvo nutarta kas dvi savaites rengti sekmadieninius koncertus. Svarbiausia buvo, kartą pradėjus, anot Balio Dvariono, „prisilaikyti pastovios koncertinės dienos“. Simfoninio orkestro koncertai susilaukė labai didelio dienraščių ir periodinės spaudos dėmesio. Visi sostinės laikraščiai yra spausdinę žinutes, reklamą, išsamias recenzijas, vertinančias ir aprašančias vieną ar kitą koncertą. Daugelis kritikų kaip įtaigaus meniškumo kulminacijas pažymėjo Antonino Dvořáko Penktosios, Piotro Čaikovskio Ketvirtosios, Šeštosios, Johannes Brahms'o e-moll, W. A. Mozarto g-moll simfonijų interpretacijas. Įdomu tai, kad šią nuomonę pirmiausia išsakė lenkų dienraščių („Gazeta Codzienna“, „Nowe Słowo“, „Kurjer Wileński“) recenzentai, kurie buvo ne itin palankūs lietuviams. Betgi Dvariono brandžios kūrinių interpretacijos, uždegantis dirigavimas, įtaigus muzikavimas įveikė net didžiausių skeptikų nusistatymus.

Nepaisant Kipro Petrausko atsisakymo, koncertinį sezoną labai praturtino vykęs solistų parinkimas. Tokie aukščiausios klasės muzikai: pianistas Stanisławas Szpinalskis, Valsybės teatro primadona Vladislava Grigaitienė¹⁵, fleitininkas Juozas Pakalnis¹⁶, sutikę už simbolinį honorarą dalyvauti

koncertuose, pakėlė orkestro prestižą. Jų menas inspiravo siekti išraiškingesnio skambėjimo, skatino kūrybines paieškas. Kauno valstybinės konservatorijos profesoriai smuikininkai Vladas Motiekaitis¹⁷ ir Adolfas Metzgas¹⁸ demonstravo pamokantį akademinį muzikavimo stilių. Gi Kauno konservatorijos auklėtinės Birutė Nasvytytė-Smetonienė¹⁹ ir Aldona Smilgaitė²⁰ – dvi talentingos skirtingų individualybių pianistės – reprezentavo Lietuvos meno ateitį. Nasvytytės W. A. Mozarto interpretacijoje recenzentai pabrėžė iškilų techniką („Kurjer Wileński“, IV. 3), įtaigų skambinimą, išraiškingą techniką („XX amžius“, IV. 2), puikią mokyklą, intuityvią stiliaus pajautą („Nowe Słowo“, IV. 4), o Aldona Smilgaitė Ferenzo Liszto išplėtojoje „Dies Irae“ parafrazėje tvirtai ir įtikinamai perteikė ritmo svarbą ir *par excellence* pasireiškusį virtuoziskumą („Kurjer Wileński“, III. 9), reto skambumo garsą, uždegantį temperamentą („Gazeta Codzienna“, III. 6).

Orkestro kolektyvas džiaugėsi klausytojų prielankumu ir puoselėjo užsimezgsų tarpusavio ryšį. Pajautus, kad jau su gavėnios pradžia vilniečiai ilgisi sakralinio pobūdžio kūrinių, buvo nutarta parengti religinės muzikos programą. Balys Dvarionas, prieš pusantrų metų girdėjęs įspūdingai Nikodemo Martinonio²¹ parengtą Ludwigo van Beethoveno oratoriją „Christus am Ölberge“ (pas mus kartais verčiamą pagal paplitusį tautoje „Kristus alyvų darželyje“ variantą), be jokių abejonių pakvietė dar kartą ją atlikti Vilniuje. Verbų sekmadienio koncerte Šaulių sąjungos centrinis choras, taip „kruopščiai ir muzikaliai paruoštas, buvo – kaip rašė Vilniaus balso recenzentas (III. 19) – toje aukštumoje, kurią mūsų chorai ne taip dažnai jau pasiekia“. Lenkų spauda (Kurjer Wileński, III. 19) atkreipė dėmesį į deramai suvestą oratorijos visumą ir pagarbią pietizmo jauseną.

Diena iš dienos, koncertas po koncerto augo orkestro profesinis lygis, stiprėjo dėmesingumas skambesio darnai, kaupėsi koncertinė patirtis, formavosi meninis braižas. Darbo pradžioje principingi kritikai neretai priekaištaudavo dėl pasitaikančių netikslumų ar šiaip apmaudžių atsitiktinumų. O jie kartojo ypač pūtikų grupėse. Po dviejų pirmųjų koncertų buvo patariama pasiieškoti geresnių muzikantų, nes „atskirų solistinių instrumentų nedarnumas, neįstengimas atsakyti už partijas, pagaliau į pabaigą pučiamųjų pervarginimas (XX amžius, II. 9) jau nebetenkino išrankaus klausytojo. Juozas Gaudrimas²² apgailėstavo dėl pučiamųjų, kurie, o ypač fagotai, pasirodė tokie silpni, kad „į kūrinių išpildymą įnešė didelio disonanso“ (XX amžius, II. 21). Kartais priekaištų susilaukdavo ir varinių pučiamųjų grupė. Vis dėlto dirigento Balio Dvariono energingas darbas ir nemaža patirtis Vilniaus miesto simfoninio orkestro meninį lygį sulig kiekvienu koncertu sparčiai kėlė. Prie to savaip prisidėjo ir perkeltas į sostinę Kauno radiofono orkestras. Pradžioje sklandė nuotaikos lietuvio vadovaujama kitataučių orkestrą supriešinti su Kauno kolektyvu, tačiau patys muzikantai nesileido kiršinami ir sukūrė tinkamus tarpusavio santykius. Daugelis Vilniaus stygininkų neatsisakydavo dalyvauti Radiofono orkestro repeticijose, o kauniečių pūtikai, kai būdavo reikalingi, mielai talkindavo miesto simfoniniam orkestrui. Vladas Jakubėnas netruko pastebėti šiuos teigiamus poslinkius: „... orkestro

privalumai ir trūkumai – visai geri styginiai ir prasti pučiamieji. Dabar šis trūkumas kiek išlygintas; porą orkestrantų paskolino Radiofonas, pakeitus keletą orkestrantų, kitiems pasitempus, bendras pučiamųjų sąskambis, kad ir ne idealus, pasidarė visai pakenčiamas, o drauge su styginiais – ir visai neblogas“ (Lietuvos aidas, III. 7).

Paskutiniąsias programas Vilniaus miesto simfoninis orkestras, pajutęs išaugusį meistriškumą, griežė itin pakiliai. Vilniečiai pamėgo tolydžio kas dvi savaites vykstančius simfoninės muzikos vakarus, kurie tapo meniška puošmena, neatsiejama gyvenimo dalimi. Kita vertus, toks intensyvus darbas inspiravo, skatino nenusileisti sostinėn perkeltam Radiofono orkestrui, kuris per pavasario sezoną taip pat surengė keletą koncertų. Susiklostė net paradoksali situacija, kad, norint pasiklausyti simfoninės muzikos, reikėjo vykti į Vilnių. Laikinosios sostinės spauda apgailėstavo, kad „Kauno muzikinis gyvenimas eina nusūsimo link. Čia koncertų, ypač simfoninių, ženkliai mažiau, be to, ir tie patys atsitik-

Vytautas LANDSBERGIS-ŽEMKALNIS. Šv. Kristoforas –
emblema koncertų programoms ir reklamų afišoms.
Šeimos archyvas

tini“. Atsirado įvairių minčių įteisinti Vilniaus miesto simfoninį orkestrą kaip valstybinį arba prijungus Radiofono orkestrą steigti kažką panašaus į viską jungiantį Filharmonijos kolektyvą. Kol buvo svarstomi visi variantai, ieškoma lėšų, orkestro iniciatoriai sumanė Bernardinų sode pratęsti koncertinį sezoną. Tačiau bolševikų invazija, kardinalūs socialinio-politinio gyvenimo pokyčiai sujaukė ne tik planus, bet ir žmonių protus²³. Koncertai neįvyko. Tačiau dviejų iškilų kultūros veikėjų Vytauto Landsbergio-Žemkalnio ir Balio Dvariono sumanymas, įsikūnijęs devyniuose koncertuose, vainikavo pastangas. Vilniaus miesto simfoninis orkestras tapo pirmuoju sostinės koncertinio gyvenimo kūrėju, – keitėsi miesto muzikinė būtis, atgijo tautinio meno benudžiūnanti tradicija, formavosi Lietuvos sostinės kultūrinė terpė.

Jurgis DVARIONAS

- ¹ Vytautas Landsbergis-Žemkalnis (1893–1993) – žymus ir produktyvus praeito amžiaus Lietuvos architektas. Iškilus visuomenės veikėjas.
- ² Balys Dvarionas (1904–1972) – lietuvių muzikos klasikas, kompozitorius, dirigentas, pianistas, pedagogas.
- ³ Lenkų laikais pirkliui K. Sztralliuvi Vilniuje priklausė keletas kaviinių. Vieną jų – „Baltąjį Štralį“ (dabar Signatarų namai) buvo pamėgusi miesto aukštuomenė ir intelektualai. Joje koncertavo žymūs Lenkijoje atlikėjai, buvo rengiami kultūrinio pobūdžio vakarai.
- ⁴ Dvarionų namų archyve yra išlikusi Kauno radiofono direktoriaus Juozo Bieliūno pažyma, kurioje pabrėžiami B. Dvariono nuopelnai simfoniniam orkestrui: „Savo kūrybinėmis pajėgomis ir darbštumu dirigentas daug prisidėjo prie kolektyvo kultūrinio lygmens pakėlimo ir beveik iki trigubos sudėties išplėtimo. Maestro veiklumas, rengiant koncertus plačiai visuomenei, pasireiškė ne tik Kaune, bet ir provincijoje, dvi vasaras (1937 ir 1938 m.) Lietuvos pajūrio kurortuose. Tai turėjo ypatingos tautinės ir kultūrinės reikšmės“.
- ⁵ Vladas Jakubėnas (1904–1976) – kompozitorius, publicistas, muzikos kritikas, iškilus visuomenės veikėjas.
- ⁶ Dienraštis „XX amžius“ (VII.13) publikavo vokiečių spaudos atsiliepimus, kuriuose puikiai įvertintas B. Dvarionas ir pabrėžiamas net jo pranašumas prieš tautiečius vokiečius. „Tai – dideliu talentu apdovanotas dirigentas, turįs gražią plastišką judesių išraišką, tiksliai suprantantis veikalo stilių, pasižymįs giliu muzikalumu.“
- ⁷ Labai nuodugnai Vilniaus miesto simfoninio orkestro pradžių pradžia ir sukūrimo vargai yra aprašyti V. Landsbergio-Žemkalnio knygoje „Iš atminties ekrano“. – Vilnius: Versus aureus, 2009, p. 172, 315.
- ⁸ Konstantinas Stašys (1880–1941) – Vilnijos visuomenės veikėjas, daugelio lietuvių organizacijų steigėjas ir jų pirmininkas, Vilniaus miesto burmistras.
- ⁹ Kipras Petrauskas (1885–1968) – žymiausias to meto Lietuvos dainininkas, profesorius, vienas Valstybės operos kūrėjų.
- ¹⁰ Antanas Kasputis – altininkas, baigęs Varšuvos konservatoriją, aktyvus orkestrų dalyvis.
- ¹¹ Jonas Lenktaitis (1913–2003) – iškilus išeivijos visuomenės veikėjas. Daugelio lietuviškų knygų leidėjas Vokietijoje ir JAV.
- ¹² Stanisław Szpinalski (1901–1975) – lenkų pianistas, pelnęs antrą premiją Pirmajame tarptautiniame F. Chopino konkurse, ilgametis Vilniaus muzikinių institucijų, o vėliau Poznanės ir Varšuvos konservatorių profesorius.
- ¹³ Vilniaus simfoninio orkestro koncertų programos:
  - I. Sausio 21 d.: L. van Beethoven. Uvertiūra „Egmont“; M.K. Čiurlionis. Simfoninė poema „Miške“; J. Haydn. Koncertas fortepijonui D-dur; A. Dvořák. Penktoji simfonija
  - II. Vasario 4 d.: C.M. von Weber. Uvertiūra „Oberon“; M. Karłowicz. Lietuviška rapsodija; J. Naujalis. Lyrinė poemėlė „Svajonė“; G. Puccini. Arijų iš operos „Madam Butterfly“; J. Massenet. Arijų iš

- operos „Herodiade“; J. Gruodis. Trys dainos; P. Čaikovskij. Penktoji simfonija
- III. Vasario 18 d.: G.F. Händel. Concerto grobo C-dur; V. Jakubėnas. Menuetas iš Antrosios simfonijos; F. Mendelssohn-Bartholdy. Koncertas smuikui e-moll; W.A. Mozart. Uvertiūra iš operos „Figaro vestuvės“; J. Haydn. „Kariškoji“ simfonija
- IV. Kovo 3 d.: J. Gruodis. Simfoniškas prologas; A Arenskij. Variacijos Čaikovskio tema; F. Liszt. Dance macabre; J. Brahms. Ketvirtoji simfonija
- V. Kovo 17 d.: J.S. Bach. Passacaglia c-moll, Preludija h-moll; L. van Beethoven. Oratorija „Kristus alyvų darželyje“
- VI. Kovo 31 d.: M. Reger. Variacijos ir fuga Mozarto tema; A. Budriūnas. Simfoninė poema „Vizijos ant piliakalnio“; W.A. Mozart. Koncertas fortepijonui A-dur, Simfonija g-moll
- VII. Balandžio 14 d.: A. Glazunov. Uvertiūra „Karnavalas“; V. Jakubėnas. Preludas ir trilypė fuga; W.A. Mozart. Koncertas fleitai D-dur; P. Čaikovskij. Ketvirtoji simfonija
- VIII. Balandžio 28 d.: W.A. Mozart. Simfoninė uvertiūra; J. Gruodis. Pirmoji siuita iš baletu „Jūratė ir Kastytis“; F. Chopin. Koncertas fortepijonui f-moll; L. van Beethoven. Penktoji simfonija
- IX. Gegužės 12 d.
  - P. Čaikovskio šimtųjų gimimo metinių paminėjimo programa: Italian capriccio, Koncertas smuikui D-dur, Patetiškoji simfonija
- ¹⁴ Antanas Budriūnas (1902–1966) – choro dirigentas, kompozitorius.
- ¹⁵ Vladislava Grigaitienė (1890–1961) – dainininkė, Valstybės operos teatro primadona, ilgametė Kauno konservatorijos pedagogė.
- ¹⁶ Juozas Pakalnis (1912–1948) – fleitininkas virtuosas, kompozitorius, dirigentas, pedagogas.
- ¹⁷ Vladas Motiekaitis (1896–1971) – lietuvių smuikininkas, pedagogas, dirigentas.
- ¹⁸ Adolf Metz (1888–1943) – smuikininkas, Rygos ir Kauno konservatorių profesorius.
- ¹⁹ Birutė Nasvytytė-Smetonienė (1912–2003) – lietuvių pianistė, pedagogė.
- ²⁰ Aldona Smilgaitė-Dvarionienė (1907–1982) – lietuvių pianistė, ilgametė Lietuvos valstybinės konservatorijos profesorė.
- ²¹ Nikodemas Martinonis (1887–1957) – chorų dirigentas, įvairių kolektyvų vadovas. Daugelį metų dėstė muzikos mokykloje ir konservatorijoje.
- ²² Juozas Gaudrimas (1911–1994) – muzikologas, obojininkas, habilituotas mokslų daktaras.
- ²³ Buvusių kūrybos dvasių tuo metu vis labiau stebė vienadienio politikavimo aistros. Ir vietoje produktyvaus darbo dalis orkestro patraukė kitais keliais. Tai labai papiktino V. Landsbergį-Žemkalnį. Dvarionų namų archyve yra išlikęs emociingas architekto laiškas: „Brangus Baly, norėjau asmeniškai Tave pamatyti, „dušų atvesti“ (rus. душы отвести, liet. išlieti širdį – Red.) dėl nelemto rugpjūčio 11-os koncerto, kuris neįvyko ne dėl to, kad estrada nebuvo paruošta. Deja, ne. Tie žmonės, kuriems Tu buvai mokytoju, kuriems tiek gero buvai padaręs – tie žmonės, pasirodo, tik – kiaušlės! Jie (orkestrantai) pareiškė, kad negali!!! <...> Bernardinų sode atidarymą darysime Su Radiofono orkestru, ir reikalinga būtinai tai padaryti“. Deja, šiems norams dėl bolševikų okupacijos nelemta buvo išsipildyti.

Padėkos raštas. 1940, gegužės 12. Šeimos archyvas